

*“UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND
FUTURE TECHNOLOGIES”*

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASASI

Talabasi M.Xabibullayeva

Annotatsiya: *Ushbu makola talimning mohiyati va imkoniyati cheklangan bolalar uchun idjtimoy axamiyatini chuqur taxlil qiladi. Maqola ta'limning barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratadigan pedagogik yondashuv ekanligini ta'kidlaydi. Shuningdek, vklyuchaya talimning imkoniyati cheklangan bolalarga ijobiy tasirini, masalan, idjtimoiy moslashuvni osonlatirish, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishni ko'rsatadi.*

Аннотация: *В этой статье будет проведен глубокий анализ сущности образования и idjtimohada для детей с ограниченными возможностями. В статье подчеркивается, что образование-это педагогический подход, который создает равные возможности для всех детей. Включая также показывает положительное влияние образования на детей с ограниченными возможностями, например, облегчение идейной адаптации, повышение уверенности в себе и расширение возможностей развития.*

Annotation: *this makola deeply imposes the moral of idjtimoy for children with disabilities and disabilities of Education. The article emphasizes that education is a pedagogical approach that provides equal opportunities for all children. Also, vklyuchaya shows the positive impact of education on children with disabilities, such as facilitating social adaptation, increasing self-confidence and expanding development opportunities.*

Kalit so'z: *Imkoniyati cheklangan bollalar, Ijtimoiy axamiyat, Teng huquqlar, Moslashuvchanlik, Xamkorlik, O'qituvchilarni o'qitish, Resurslar, Ota-*

Ключевое слово: *дети с ограниченными возможностями, Социальная справедливость, равные права, гибкость, сотрудничество, обучение учителей, ресурсы, участие родителей, поддержка сообщества, развитие, интеграция, включение, дискриминация, равные возможности.*

Keyword: *Opportunity-Limited bollards, social morality, equal rights, flexibility, humility, Teacher Education, Resources, parent participation, community support, development, integration inclusion, discrimination, equal opportunities.*

Imkoniyati cheklanganlar talimi - bu barcha bolalar, imkoniyati cheklangan yoki cheklanmagan bo'lishidan Qat'iy nazar, birgalikda talim olishga imkon beradigan, o'ziga xos ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvdir.

Bu ta'limning mohiyati:

- Xammasi uchun talim: bu ta'lim barcha bolalarning ta'lim olishga xuquqli ekanligini ta'kidlaydi.

- Xamkorlik: O'qituvchilar, ota-onalar, bolalar va jamiyatning boshqa a'zolari birgalikda ishlashi va bolalarning ta'lim olish jarayoniga qo'shilishiga imkon beradi.

- Moslashuvchanlik: O'quv rejalarini va ta'lim usullarini bolalarning ehtiyojlariga moslashtirishga imkon beradi.

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ijtimoiy ahamiyati:

- Ijtimoiy moslashuv: bu ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning jamiyatga moslashuvini osonlashtiradi.

- O'ziga bo'lgan ishonch: Ular o'zlarini qabul qilingan va kadrlangan ijro qilishlari va o'ziga bo'lgan ishonchlarini oshirishga yordam beradi.

- O'zlashtirish imkoniyati: bu ta'lim ularga boshqa bolalar bilan birgalikda o'qish, organish va rivojlanish imkoniyatini beradi.

•Diskriminasiya bilan kurashish: Bu imkoniyati cheklangan bolalarning teng xuquqlarini ximoya qiladi va ularni jamiyatda tengdoshlari bilan teng darajada qatnashish imkoniyatini beradi.

•Kengrqq nuqtai nazar: bu ta'lim bolalarni turli xil madaniyatlar, qarashlar va tadjribalar bilan tanishtirishga imkon beradi va ularning ijtimoiy va madaniy rivojlanishini yaxshilaydi.

bu ta'limning imkoniyatlari:

•O'qituvchilarni o'qitish: bu talim usullariga o'qituvchilarni tayyorlash va ularni zarur bilimlar va ko'nikmalar bilan ta'minlash muximdir.

•Resurs: bu ta'limni amalga oshirish uchun moliyaviy va moddiy resurs, shuningdek, tegishli texnologiya kerak.

•Ota-onalarning ishtiroki: Ota-onalarni talim jarayoniga jalb qilish va ularni bolalarining ta'limi xaqida xabardor qilish muximdir.

•jamiyatning qo'llab-quvvatlashi: talimni rivojlantirish uchun jamiyatning qo'llab-quvvatlashi va inklyuziv madaniyatni shakllantirish zaur.

Ko'pgina zamonaviy davlatlarning ta'lim tizimlari shaxsning individual ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan, shu jumladan: to'liq va xilma-xil shaxsiy shakllanish va rivojlanish ehtiyojlari-individual moyilliklar, qiziqishlar, motivlar va qobiliyatlarni hisobga olgan holda (shaxsiy muvaffaqiyat); shaxsning ijtimoiy muhitga organik ravishda kirib borishi va jamiyat hayotida samarali ishtirok etish ehtiyojlari (ijtimoiy muvaffaqiyat); shaxsning universal mehnat va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish ehtiyojlari, kasb tanlashga tayyorlik (kasbiy muvaffaqiyat). Maktablarda ushbu individual ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun imkoniyatlar yaratish butun dunyo bo'ylab ko'plab ta'lim tizimlarini qurish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, ta'lim ehtiyojlari nafaqat individual, balki o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan bolalar guruhlar mavjud. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bolalarda ta'lim jarayonida bolalarning imkoniyatlarini umumiy qabul qilingan ijtimoiy kutishlarga, muvaffaqiyatning shkolno-ta'lim standartlariga, jamiyatda o'rnatilgan xulq-atvor va aloqa me'yorlariga mos kelmaslikda qiyinchiliklar paydo bo'lganda paydo bo'ladi. Bolaning ushbu maxsus ta'lim ehtiyojlari maktabdan

qo'shimcha yoki maxsus materiallar, dasturlar yoki xizmatlarni taqdim etishni talab qiladi. Umumiy turdagi maktablarda maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni (nogiron bolalar, nogiron bolalar, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar) o'quv jarayoniga kiritish Rossiya ta'limi uchun nisbatan yangi yondashuvdir. Ushbu yondashuv terminologik jihatdan " deb nomlangan jarayon bilan bog'liq ta'limdagi inklyuziya, va shunga mos ravishda ushbu yondashuvning yo'nalishi bo'yicha ta'lim inklyuziv ta'limdir. Bunga asoslanib

Rossiyada inklyuziv ta'limni amalga oshirish tushunchasi va me'yoriy asoslarini aniqlang; inklyuziv ta'limning mohiyati va uni amalga oshirish tamoyillarini ko'rib chiqing; boshlang'ich maktabda inklyuziv ta'lim modelini loyihalash jihatlarini ochib berish.

Inklyuziv ta'lim-bu har bir insonning ta'lim olish huquqini amalga oshirishning xalqaro miqyosda tan olingan vositasi, shuningdek dunyoning ko'plab mamlakatlarida maxsus ta'lim tizimini o'zgartirishning asosiy yo'nalishi. "Inklyuziya" atamasi 1994 yilda Salamanka deklaratsiyasi tomonidan alohida ehtiyojli shaxslar ta'limidagi tamoyillar, siyosat va amaliy faoliyat to'g'risida kiritilgan [8]. Inklyuziya-har bir bolani uning qobiliyatiga mos keladigan ta'lim dasturi orqali ta'lim jarayoniga jalb qilish; shaxsning individual ta'lim ehtiyojlarini qondirish, unga hamrohlik qilish shartlarini ta'minlash.

Inklyuziv ta'lim-bu jismoniy, aqliy, intellektual, madaniy-etnik, lingvistik va boshqa xususiyatlaridan qat'i nazar, barcha bolalar umumiy ta'lim tizimiga kiritilgan va nogiron bo'lmagan tengdoshlari bilan bir xil umumta'lim maktablarida yashash joyida o'qitiladigan o'quv jarayonini tashkil etish. - bunday maktablarda ularning maxsus ta'lim ehtiyojlarini hisobga oladigan va talabalariga kerakli maxsus yordam ko'rsatadigan umumiy turdagi.

Nogiron bolani inklyuziv tarbiyalashda asosiy narsa tengdoshlari bilan ta'lim va ijtimoiy tajriba orttirishdir. Ta'limda inklyuziv yondashuvlarni rivojlantirish, birinchi navbatda, eng muhim xalqaro huquqiy hujjatlar - deklaratsiyalar va konvensiyalar, shuningdek zamonaviy Rossiya qonunchiligi normalariga asoslanadi.

2012-2017 yillarda bolalar uchun milliy harakatlar strategiyasi (tasdiqlangan. Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2012 yil 1 iyundagi 761-sonli farmoni bilan) nogiron bolalar va nogiron bolalarning barcha darajadagi sifatli ta'limdan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlash, ularning yashash joyida inklyuziv ta'lim olish huquqini kafolatlangan amalga oshirish, shuningdek, otionalarning ta'lim muassasasini tanlash huquqi va bolaning ta'lim shakli. Bundan tashqari, nogiron bolalar va nogiron bolalar uchun inklyuziv ta'lim olish huquqi buzilgan taqdirda, ta'lim sohasidagi kamsitishlarga qarshi samarali mexanizmni joriy etish rejalashtirilgan.

Inklyuziv ta'lim strategiyasini amalga oshirish maqsadlari Rossiya Federatsiyasining 2013-2020 yillarga mo'ljallangan "ta'limni rivojlantirish" Davlat dasturi, "mavjud muhit" Federal maqsadli dasturi bilan belgilanadi. Shunday qilib, inklyuziv ta'lim ta'lim siyosati va amaliyotining yangi istiqbolli strategik yo'nalishi bo'lib, asosan umumiy ta'lim asoslariga ta'sir qiladi.

Inklyuziv ta'limning mohiyati va uni amalga oshirish tamoyillari

Bugungi kunda ta'limdagi inklyuziv jarayon deganda nogiron bolani umumiy ta'lim muassasasidagi oddiy tengdoshlar muhitiga kiritish va qabul qilishni ta'minlaydigan maxsus tashkil etilgan ta'lim jarayoni, uning maxsus ta'lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan yoki individual ta'lim dasturlari bo'yicha o'qitish tushuniladi. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni tengdoshlari bilan birgalikda inklyuziv o'qitish – bu turli xil bolalarni umumta'lim maktabidagi maxsus ajratilgan guruhda (sinfda) emas, balki bitta sinfda o'qitishdir.

Inklyuziv ta'lim tizimini amalga oshirish uchun eng muhimlari ijtimoiy to'siqlardir. Shu sababli, inklyuziv jarayonni amalga oshirish yo'lini tanlagan maktab, birinchi navbatda, inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillariga rioya qilishni maktab madaniyati sifatida qabul qilishi kerak. Ulardan 8tasi bor:

1. Insonning qadr-qimmatini uning qobiliyatlari va yutuqlariga bog'liq emas;
2. Har bir inson his qilish va o'ylashga qodir;
3. Har bir inson muloqot qilish va eshitish huquqiga ega;

4. Barcha odamlar bir-biriga muhtoj;

5. Haqiqiy ta'lim faqat haqiqiy munosabatlar kontekstida amalga oshirilishi mumkin;

6. Barcha odamlar tengdoshlarining qo'llab-quvvatlashi va do'stligiga muhtoj;

7. Barcha talabalar uchun taraqqiyotga erishish, ular qila olmaydigan narsadan ko'ra, ular qila oladigan narsada bo'lishi mumkin;

8. Xilma-xillik inson hayotining barcha jabhalarini kuchaytiradi.

Umumta'lim muassasalarida nogiron bolalar uchun inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillarini amalga oshirish quyidagi mazmunli va tashkiliy yondashuvlar, usullar, shakllarga asoslanadi: - nogiron talaba-akademik bilim va hayotiy kompetentsiyalarni rivojlantirish bo'yicha individual o'quv rejasi va individual o'quv dasturi; - ta'lim muassasasida va undan tashqarida nogiron bolani ijtimoiy reabilitatsiya qilish; - ta'lim va sotsializatsiya jarayonida nogiron bolani psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash; -ta'lim muassasasining psixologik va pedagogik kengashi; - nogiron bola rivojlanishining individual psixologik va pedagogik xaritasi;

- nogiron talaba-bola portfeli; - o'qituvchining umumiy ta'lim sohasidagi maxsus ta'lim elementlari, ijtimoiy moslashuv va reabilitatsiya sohasidagi vakolatlari; - umumta'lim muassasasi o'qituvchilarining inklyuziv ta'lim sohasidagi malakasini oshirish; - nogiron bolalarni inklyuziv ta'lim sharoitida ta'lim dasturi fanlarini o'zlashtirish bo'yicha ish dasturlari ta'lim standartlariga muvofiq; - o'quv jarayonida nogiron bolaga repetitorlik yordami; - moslashuvchan ta'lim muhiti-muassasaning sinflari va boshqa binolarining mavjudligi (to'siqlarni bartaraf etish, muassasa muhitining do'stligini ta'minlash); - adaptiv ta'lim muhiti - o'quv jarayonini yordamchi vositalar va texnologiyalar bilan jihozlash (qulay va samarali kirishni ta'minlashning texnik vositalari); - adaptiv ta'lim muhiti-ta'lim va ijtimoiylashuvning tuzatuvchi va rivojlantiruvchi predmetli muhiti;

- talabalar jamoasini birlashtirish, hamkorlik, o'zaro hamkorlik va o'zaro yordam ko'nikmalarini rivojlantirish; - muassasa ta'lim tizimining ta'lim jarayoni

ishtirokchilarining bag'rikenglik idrokini va munosabatlarini shakllantirish va rivojlantirishga yo'naltirilganligi . Shunday qilib, har qanday ta'lim ehtiyojlari bo'lgan har qanday bolaga qaratilgan inklyuziv bo'lish uchun maktabning o'zi o'zgarishi kerak. Bu tashkiliy, mazmunli, qiymat o'zgarishini talab qiladigan murakkab jarayon. Nafaqat ta'limni tashkil etish shakllarini, balki o'quvchilarning o'zaro munosabatlari usullarini ham o'zgartirish kerak.

Maktabda o'qitish an'anasi bilimlarni tarjima qilish sifatida o'quv ishtirokchilarining muloqoti, yangi bilimlarni birgalikda izlash bo'yicha maxsus tashkil etilgan faoliyatga aylanishi kerak. O'qituvchining ta'lim dasturiga kasbiy yo'nalishi muqarrar ravishda talabaning individual imkoniyatlarini ko'rish qobiliyatiga va o'quv dasturini moslashtirish qobiliyatiga o'zgarishi kerak. Qo'llab-quvvatlash mutaxassislarining kasbiy pozitsiyasi o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlashga, darsda o'qituvchini qo'llab-quvvatlashga, o'quvchiga dasturiy materiallarni va boshqa bolalar bilan muloqot qilish usullarini o'zlashtirishga yordam berishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Xulosa:

Bu ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun teng xuquqlar va imkoniyatlar yaratishga yordam beradigan muxim yondashuvdir. Ularning jamiyatga moslashuvini osonlashtiradi, o'ziga bo'lgan ishonchlarini oshiradi va ularning rivojlanishiga ko'maklashadi.ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun o'qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning faol ishtiroki va qo'llab-quvvatlashi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Khaydarov S,A. (2023). Using technologies in teaching social sciences. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ), (pp. 305-309). 11(9).

3. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.

<https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24652>

4. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.

5. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In *Conference Proceedings* (pp. 41-43).